

УДК 378.147.2:811.161.1'243

**ДО ПИТАННЯ ПРО ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ МЕТОДІВ
ІНТЕРАКТИВНОГО НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНИХ СТУДЕНТІВ У ТЕХНІЧНОМУ ВНЗ**
© Ротова Н.В.

Українська інженерно-педагогічна академія

Ротова Наталія Володимирівна: ORCID: 0000-0002-3759-678; rotova19@mail.ru; кандидат філологічних наук, доцент кафедри Українознавства і політології; Українська інженерно-педагогічна академія; вул. Університетська 16, м. Харків, 61003, Україна.

У статті розглядаються інтерактивні методи навчання, які ґрунтуються не на парадигмі засвоєння нових знань, умінь і навичок, а на парадигмі самостійного пошуку знань, результатом якого має ставати розвиток особистості кожного студента. Проаналізовано особливості використання методів: кейс-стаді, дослідницького, евристичного та рольові ігри. Саме застосування таких методів на заняттях з російської мови у іноземних студентів сприяє досягненню високого рівня активності навчальної діяльності.

Ключові слова: інтерактивні методи навчання; ефективність навчально-виховного процесу; кейс-стаді, дослідницький та евристичний методи; рольові ігри.

Ротова Н.В. «К вопросу об особенностях использования методов интерактивного обучения иностранных студентов в техническом вузе»

В статье рассматриваются интерактивные методы обучения, основываются не на парадигме усвоения новых знаний, умений и навыков, а на парадигме самостоятельного поиска знаний, результатом которого становится развитие личности каждого студента. Проанализированы особенности использования методов: кейс-стади, исследовательского, эвристического и ролевые игры. Именно применение таких методов на занятиях по русскому языку в иностранных студентов способствует достижению высокого уровня активности учебной деятельности.

Ключевые слова: интерактивные методы обучения; эффективность учебно-воспитательного процесса; кейс-стади, исследовательский и эвристический методы; ролевые игры.

N. Rotova «The Problem of the Features of the Use of Interactive Teaching Methods of Foreign Students in a Technical College»

The article deals with interactive teaching methods, which don't not base on the paradigm of learning new knowledge and skills, but on the paradigm of independent search and as a result becomes personal development of each student. The features of the use of methods are: case-study, research, heuristic and role-playing games. It is the use of such methods in the classroom in the Russian language to foreign students contributes to the high level of training activities.

Keywords: interactive teaching methods, the effectiveness of the educational process, case studies, research and heuristic methods, role games.

Постановка проблеми. Пошук нових форм і прийомів навчання – необхідна умова успішної сучасної освіти, яка має бути скерована на формування всебічно розвиненої особистості, здатної жити і працювати в умовах, які щоденно зазнають змін. Тому в методиці викладання мов особлива увага приділяється пошуку активних методів і форм навчання, за допомогою яких досягався б високий рівень активності навчальної діяльності студентів. Останнім часом набула поширення технологія інтерактивного навчання, яка ґрунтується не на парадигмі засвоєння нових знань, умінь і навичок, а на парадигмі самостійного пошуку знань, результатом якого має ставати розвиток особистості кожного студента.

Навчання з використанням інтерактивних методів – це створення таких умов навчальної діяльності, в яких студент прагне отримати нові результати своєї роботи і надалі успішно може їх використовувати в практичній діяльності. Сучасний підхід до навчання повинен орієнтувати на внесення в процес навчання новизни, обумовленої особливостями динаміки розвитку життя і діяльності, специфікою різних технологій навчання та потребами особистості, суспільства і держави у виробленні у студентів соціально корисних знань, переконань і досвіду поведінки.

Сьогодні стало очевидним, що треба керувати не особистістю, а процесом її розвитку. А це означає, що пріоритет у роботі викладача віддається прийомам опосередкованого педагогічного впливу: відбувається відмова від прямих методів, від гасел і закликів, утримання від зайвої повчальності; замість цього висувуються на перший план діалогічні методи спілкування, спільний пошук істини, розвиток через створення певних ситуацій, різноманітну творчу діяльність.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Аналіз досліджень із проблеми використання інтерактивних методів навчання показує, що більшість спираються на ідеї теорії символічного інтеракціонізму (Дж.Г.Мід (США), Г.Блумер (США), Д.М.Болдуїн (США), Ч.Кулі (США) та ін.), які служать науковою базою і основою для розробки умов, що сприяють процесу самореалізації студентів у навчальній діяльності. У дослідженнях А.Е.Авдюкової, Л.Н.Вавілової, В.А.Вакуленко, Ю.Е.Водопьянкової, П.Д.Гаджієвої, В.В.Гузєєва, Л.К.Гейхман, О.А.Голубкова, Т.Н.Добриніної, В.К. Дьяченко, Е.В.Коротаєвої, Д.С.Єрмакової, Д.Н.Кавтарадзе, С.Г. Корнієнко, Е.В. Коротаєвої, М.В. Кларін, Г.Б.Корнетова, Л.Н.Кулікової, Д.І.Латишиної, А.Г.Маджуги, Т.А.Мясоєд, В.В.Ніколіної, Т.С.Паніної, О.В. Петуніна, І.Є. Уколова, О.Н.Шевлюкової, С.А.Шмакова, Т.Л.Чепель, А. В. Хуторського, Л.В.Штефан та ін. знайшла відображення проблема освоєння та використання інтерактивних методів навчання. Сьогодні поняття «інтерактивні методи навчання» наповнюється новим змістом, пріоритетна роль у ньому відводиться: взаємодії (П.Д.Гаджієва, Д.І.Кавтарадзе, М.В.Кларін, Т.А.Мясоєд, Б.Ц. Бадмаєв); розвитку навичок спілкування особистості (Л.К.Гейхман, Л.В.Зарецька, Д.А.Махотін); розвитку і здійснення соціального досвіду людей (Л.Н.Кулікова); навчально-педагогічному співробітництву між учасниками освітнього процесу (О.В.Коротаєва, А.Ю.Прілепо, Н.Є. Щуркова та ін.). Значні теоретичні та практичні розробки в цій галузі належать В.Гузєєву, А.Гіну, О.Пометун, Л.Піроженко, А.Фасолі, Л.Штефан.

Разом із тим, проблема використання інтерактивних методів як фактора самореалізації у навчальній діяльності іноземних студентів досліджена недостатньо.

Постановка завдання. Отже, завданням нашої статті є дослідження особливостей використання інтерактивних методів навчання з іноземними студентами в ході вивчення російської мови.

Виклад основного матеріалу. Основні методичні інновації пов'язані сьогодні із застосуванням інтерактивних методів навчання. Слово «інтерактив» прийшло до нас з англійської від слова «interact»: «inter» – «взаємний», «act» – діяти. Інтерактивний – означає здатність взаємодіяти або перебувати в режимі бесіди, діалогу з будь-ким (людиною) або чим-небудь (наприклад, комп'ютером). Отже, інтерактивне навчання – це передусім діалогове навчання, в ході якого здійснюється взаємодія викладача і студента.

Доречно визначити такі особливості цієї взаємодії: 1) перебування суб'єктів освіти в одному смисловому просторі; 2) спільне занурення в проблемний простір розв'язуваної задачі, тобто включення в єдиний творчий простір; 3) узгодженість у виборі засобів і методів реалізації розв'язання задачі; 4) спільне входження в близький емоційний стан, переживання схожих почуттів.

Сутність інтерактивного навчання полягає в тому, що навчальний процес організований так, що практично всі виявляються залученими в процес пізнання, вони мають можливість розуміти і висловлюватися з приводу того, що вони знають і думають. Спільна діяльність тих, хто навчається, в процесі пізнання, освоєння навчального матеріалу означає, що кожен вносить свій індивідуальний внесок, відбувається обмін знаннями, ідеями, способами діяльності. Причому відбувається це в атмосфері доброзичливості та

взаємної підтримки, що дозволяє не тільки отримувати нові знання, але й розвиває саму пізнавальну діяльність, переводить її на більш високі щаблі співробітництва.

Характерна, сутнісна особливість інтерактивних форм – це високий рівень взаємоспрямованої активності суб'єктів взаємодії, емоційне, духовне єднання учасників. При використанні інтерактивних методів студент стає повноправним учасником процесу сприйняття, його досвід служить основним джерелом навчального пізнання. Викладач не дає готових знань, але спонукає студентів до самостійного пошуку. У порівнянні з традиційними формами ведення занять в інтерактивному навчанні змінюється взаємодія викладача і студента: активність педагога поступається місцем активності студентів, а завданням педагога стає створення умов для їх ініціативи.

Сьогодні існує кілька видів класифікацій інтерактивних методів навчання. До інтерактивних методів, що, на нашу думку, доцільно застосовувати на заняттях з вивчення російської мови з іноземними студентами, можна назвати такі: дискусія, евристична бесіда, «мозковий штурм», рольові та «ділові» ігри, тренінги, кейс-метод, групова робота з ілюстративним матеріалом, обговорення фільмів тощо. Розглянемо найбільш важливі, на наш погляд, інтерактивні методи з точки зору формування ключових компетенцій.

У кейс-методі відбувається формування проблеми та шляхів її вирішення на основі пакета матеріалів (кейса) з різноманітним описом ситуації з різних джерел: наукової, спеціальної літератури, науково-популярних журналів і, звичайно, матеріалів із мережі Інтернет. У кейсі може міститися неоднозначна інформація з певної проблеми. Отже, досить вірогідна ситуація виникнення дискусії. Таким чином, кейс-метод стосовно інших технологій можна представити як складну систему, в яку інтегровані інші, менш складні методи пізнання.

Будучи інтерактивним методом навчання, він завойовує, як показує практика, позитивне ставлення з боку студентів, які бачать в ньому гру, що забезпечує освоєння теоретичних положень та оволодіння практичним використанням матеріалу. При роботі з кейсом у студентів формуються такі компоненти ключових компетенцій: вміння вирішувати проблеми, спілкуватися, застосовувати предметні знання на практиці, вміння вести переговори, брати на себе відповідальність, толерантність, рефлексивні вміння.

Кейс-метод – це техніка навчання, що використовує опис реальних економічних, соціальних, побутових чи інших проблемних ситуацій. При роботі з кейсом студенти здійснюють пошук, аналіз додаткової інформації з різних галузей знань, зокрема пов'язаних із майбутньою професією. Так, наприклад, студенти спеціальності «Нафто- і газодобування» готують повідомлення про те, ким, коли і де була зроблена перша нафтова свердловина. Як відомо, існує декілька версій щодо цього питання, отже, кожен доповідач, крім подання інформації, також має можливість продемонструвати вміння участі в дискусії, чомо відстоюючи власну точку зору.

Отже, застосування методу кейс-стаді можна вдосконалити у студентів такі навички: рівень володіння російською мовою, володіння професійною компетентністю, вміння оперувати професійною термінологією, здатність до креативного мислення, уміння приймати рішення в умовах суперечливої інформації або в умовах її відсутності, комунікабельність, здатність погоджувати дії з іншими людьми, вміння узагальнювати отриману інформацію, встановлювати рівновагу та пріоритети.

Цей метод вимагає добре підготовлених учасників і досвідченого викладача-модератора. Адже саме від викладача потрібна і предметна компетентність – володіння темою проблематики, і методологічна компетентність – володіння методиками, і швидкістю та адекватністю реагування. Учасники повинні бути підібрані таким чином, щоб запропонований кейс не був занадто легким або занадто важким. У будь-якому випадку учасники повинні бути готові до прийняття запропонованого кейсу, а сам кейс повинен бути актуальним для учасників. Незважаючи на складний механізм реалізації, кейс-стаді володіє дуже потужним педагогічним потенціалом, який не мають інші методи, отже, безумовно є перспективним як один з потужних та дієвих методів у системі освіти.

Формуванню творчої особистості також сприяє дослідницький і евристичний, або частково-пошуковий, методи навчання, які значною мірою задовольняють вимоги компетентнісного підходу, спрямованого на розвиток активності, відповідальності і самостійності у прийнятті рішень.

Дослідницька форма проведення занять із застосуванням елементів проблемного навчання передбачає таку діяльність студентів:

- ознайомлення з галуззю і змістом предметного дослідження;
- формулювання цілей і завдань дослідження;
- збір даних про досліджуваний об'єкт;
- проведення дослідження, виділення досліджуваних факторів, висунення гіпотези;
- пояснення отриманих даних;
- формулювання висновків, оформлення результатів роботи.

Цей підхід дає можливість усвідомити хід наукового дослідження, різного потрактування отриманих даних і знаходження правильної точки зору. При дослідницькому методі від студентів потрібно вимагати максимум самостійності, однак, слід відзначити, що в групах із різним рівнем знань (а це характерно майже для всіх туркменських студентів), особливо на початковому етапі вивчення предмета доцільно застосовувати дослідницький та евристичний методи при активній участі викладача. Так, студенти, які вивчали російську мову в Туркменістані в повному обсязі, самостійно працювали над такими темами «Термінологізація слова в туркменській мові», «Символи туркменського народу», «Повчання як домінуючий мотив туркменської народної казки», «Оцінка кольоропозначення «чорний» у російській та туркменській мовах» тощо і виступали із доповідями на наукових студентських конференціях у ХНАДУ, ХНУРЕ, ХНУ та ХІІ.

Евристичними можуть бути такі бесіди, як: «Толерантність: сила чи слабкість», «Я народжений, цього достатньо, щоб бути щасливим» тощо, завдання, які передбачають самостійний пошук студентами нових знань, дослідницьких умінь, творчого підходу до справи.

Доцільно також добирати для евристичної бесіди такі тексти, які б несли в собі як навчальне, так і виховне навантаження. Можна використовувати як мовний матеріал прислів'я, приказки, цікаві оповідання, невеликі літературні твори. Важливе значення має евристична бесіда, під час якої студенти вчаться усвідомлювати науковий зміст явищ самої мови: матеріальна природа звука; зникнення в мові слів, граматичних форм, які віджили, натомість виникнення нових як показник того, що мова – явище, яке розвивається історично; єдність форми і змісту мовних явищ; розкриття глибокої єдності мови і мислення тощо.

Отже, евристична бесіда – діалогічний метод двобічної взаємодії викладача та студента, що базується на розв'язанні проблемного завдання за допомогою основних і додаткових запитань пошукового характеру. Така робота сприяє активізації самостійного пошуку правильної відповіді, посилює пізнавальну діяльність; підвищує рівень мотивації; розвиває вміння застосовувати здобуті знання в практичній діяльності; забезпечує

міцність набутих знань та вмінь.

Як відомо, рольова гра – це групова форма навчання, у процесі якої

використовується рольова структура ведення заняття, тобто набір ролей, які регламентують діяльність і поведінку студентів. Рольова гра відіграє надзвичайно важливу роль в активізації навчально-виховного процесу. Це досягається активізацією пізнавально-оцінювальної та практичної діяльності учасників заняття, певною організацією їх взаємодії та спілкування. На заняттях із російської мови в іноземних студентів рольова гра дає можливість диференціювати роботу за рівнем складності, що є надзвичайно актуальним, бо, як ми уже згадували, рівень володіння російською мовою дуже різний.

У сучасній психолого-педагогічній науці існують різні класифікації рольових ігор. Однією з можливих є класифікація за типом використовуваних

завдань та ролей. Відповідно до неї розрізняють навчально-рольові та ділові

ігри. Основне призначення гри полягає в тому, щоб забезпечити всебічний і глибокий аналіз тієї чи іншої проблеми, використовуючи так звані навчальні ролі. Гра – найбільш доступний для студентів вид діяльності, спосіб переробки отриманих із зовнішнього світу вражень. У грі яскраво проявляються особливості мислення та уяви, емоційність, активність, розвиваюча потреба в спілкуванні. Цікава гра підвищує рівень активності студента, і він може вирішити більш складну задачу, ніж на звичайному занятті. Звичайно, гра не може бути домінуючим методом, досягти позитивні результати можна тільки в поєднанні з іншими видами роботи: аудіюванням, бесідами, читанням та іншими.

Навчальна ділова гра має такі функції:

1. Розвиваюча – забезпечує під час навчальної діяльності розвиток творчого потенціалу учнів, їх самостійності в оволодінні методами отримання необхідних знань.
2. Комунікабельна – реалізується через організацію спілкування, регулювання міжособистісних відносин, виникнення механізму саморегуляції поведінки.
3. Активізуюча – передбачає стимулювання пізнавальних процесів, інтересів, потреб.
4. Інформаційна – проявляється у спрямованості змісту гри на соціальні, психологічні та мовні проблеми.

Етап підготовки учасників гри включає:

- визначення теми гри і опрацювання проблемної ситуації;
- формулювання основної мети гри і встановлення її правил;
- опрацювання конкретних завдань щодо визначення її форм;
- моделювання навчальної ситуації на основі заздалегідь опрацьованих матеріалів;
- видачі учасникам гри, експертам та іншим особам матеріалів, необхідних для вирішення дидактичної проблеми.

Упродовж гри викладач визначає смислову лінію аналізу теоретичної проблеми або практичної ситуації, порушує додаткові питання та ставить завдання. Він заохочує всіх студентів до гри в атмосфері доброзичливості, взаємодопомоги, рівноправності.

Рольова гра є одним з унікальних методів навчання, однак особлива увага приділяється їй у процесі вивчення іноземної мови. Саме рольова гра є однією з форм організації мовної ситуації, що використовується у навчальних цілях. В основі рольової гри лежить організоване мовне спілкування студентів відповідно до розподілених між ними ролями й ігровим сюжетом. Вивчення елементарного лексичного мінімуму здійснюється шляхом засвоєння студентами лексико-граматичних структур. Для цього використовуються різноманітні лексичні та лексико-граматичні ігри: «Торбинка», «Хто прийшов?», «Покажи», «Що зникло?», «Хто це?», «Відгадай», «Якого кольору?»

З метою формування та розвитку елементарних навичок аудіювання та говоріння проводять ігри: «В магазині», «В кафе», «Телефонна розмова», «В аеропроту», «Ми подорожуємо», «У лікаря», «Приймаємо гостей» тощо.

Кожна мовна гра, навіть коротка ігрова вправа завжди своїм сюжетом, розподілом ролей, рольовими діями, організацією взаємин мають на меті формувати та тренувати комунікативні навички й уміння.

Студентам старших курсів можна запропонувати такі ситуативно-рольові ігри, як: «Співбесіда щодо прийому на роботу», «Самопрезентація як елемент публічного виступу», «Конфліктні ситуації на виробництві» тощо.

Отже, за допомогою рольової гри слухачі мають змогу:

- набути досвіду використання певних навичок в ігровій ситуації;
 - проаналізувати альтернативні способи дій, ідеї, запропоновані для виконання завдання гри, змінити ситуацію на краще;
 - відпрацювати на практиці певні види поведінки в безпечному середовищі перед тим, як застосовувати їх у реальному житті;
 - набути впевненості у своїх силах під час практичних дій або репетиції певної події;
 - закріпити засвоєний матеріал шляхом забезпечення зворотного зв'язку;
- додати до навчального процесу елемент розваги.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Таким чином, можна стверджувати, що реформа вищої школи націлює викладача на використання всіх ресурсів для підвищення ефективності навчально-виховного процесу. Проблема пошуку інтерактивних методів, методик і технологій навчання й виховання існувала завжди, але ця проблема залишається актуальною й сьогодні.

Традиційна педагогіка не завжди сприяє розвитку продуктивного мислення студентів, а віддає перевагу репродуктивному мисленню. Сучасна дидактична теорія бачить своє найважливіше завдання в тому, щоб залучити студентів до узагальненого й систематизованого досвіду людства, тобто пріоритетної ролі набуває отримання теоретичних знань у змісті навчання, в орієнтації на засвоєння основ наук. Отже, метою нашої подальшої роботи вбачаємо вдосконалення використання інтерактивних методів на практичних заняттях з російської мови з іноземними студентами.

Список використаних джерел

1. Ананьева Е. Г. Методологические рекомендации по организации учебно-технических и деловых игр / Е. Г. Ананьева, В. Е. Алексеев, С. Ю. Губенков. — М.: ВНИИ ПТО молодежи, 1991. — 107 с.
2. Панина Т. С. Современные способы организации обучения: учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений / Т. С. Панина, Л. Н. Вавилова; под. ред. Т. С. Паниной. — 2-е изд., стереотип. — М.: Академия, 2006. — 176 с.
3. Трайнев В. А. Деловые игры в учебном процессе. Методологические разработки и практика проведения / В. А. Трайнев. — М.: Изд. дом Дашков и К., 2002. — 359 с.
4. Холодная М. А. Психология интеллекта. Парадоксы исследования / М. А. Холодная. — СПб.: Питер, 2002. — 272 с.
5. Ярошинська О. Формування фахової компетентності майбутніх учителів початкової школи в умовах освітнього середовища професійної підготовки / О. Ярошинська // Проблеми підготовки сучасного вчителя. — 2013. — № 7. — С. 232.

References

1. Ananyeva, EH, Alekseyev, VE & Gubenkov, SYu 1991, *Metodologicheskiye rekomendatsii po organizatsii uchebno-tekhicheskikh i delovykh igr*, VNMTS PTO molodezhy, Moskva.
2. Panyna, TS & Vavylova, LN 2006, *Sovremennyye sposoby organizatsii obucheniya*, Panyna, TS (ed.), 2nd edn. Stereotyp, Akademiya, Moskva.
3. Traynev, VA 2002, *Delovyye igry v uchebnom protsesse. Metodologicheskiye razrabotki i praktika provedeniya*, Izd. dom Dashkov & K., Moskva.
4. Kholodnaya, MA 2002, *Psikhologiya intellekta. Paradoksy issledovaniya*, Piter, Sankt-Peterburg.
5. Yaroshynska, O 2013, 'Formuvannia fakhovoyi kompetentnosti maibutnikh uchiteliv pochatkovoyi shkoly v umovakh osvitnoho seredovyscha profesiyanoi pidhotovky', *Problemy pidhotovky suchasnoho vchytelya*, no. 7, p. 232.

Стаття надійшла до редакції 27.11.2014р.